

Csepeli György

Ne legyünk akárkik

Roy Chen, a *Valaki, mint én* írója 1980-ban Tel-Avivban született. Ő fordította héberre Milne *Micimacskóját*. Chen számos sikeres regény és színdarab szerzője, orosz klasszikusok fordítója.

A szerző megindító játékot írt, amelyet a Maladype Színház kilenc színésze Balázs Zoltán rendezésében állított színpadra. A dráma egy pszichiátriai intézetben játszódik, ahol a betegeket és a betegségüket uraló főorvos, illetve a betegeket a gyógyítás folyamatába bevonó pszichológus küzd egymással, a betegekkel és szüleikkel, hogy meginduljon a gyógyulás, tűnjenek el az intézeten kívüli társadalomba való beilleszkedést ellehetetlenítő tünetek.

Mesés Gáspár, Eröss Brigitta

Pál Zoltán, Eröss Brigitta

Adrián Zoltán fotói

A mindössze egy óráig tartó, pergő ritmusú játék alap gondolata Heidegger-től is jöhetett, aki a létről és időről szóló nagy műve egyik helyén az „akárkiről” beszél. A filozófus szerint az „akárki” lényében az átlagosságra megy ki a játék. Mint írja, „ez az átlagosság körvonalazza azt, hogy mire vállalkozhatunk, s mire szabad vállalkoznunk, ügyel minden egyes előbukkanó kivételre. Minden kiemelkedőnek csendes elnyomás a sorsa. Minden eredeti egyik napról a másikra réges-rég ismertté csiszolódik. Minden kiharcolt könnyen kezessé lesz. Minden titok erejét veszti.”

Az Eötvös10 színháztermében bemutatott szociálpszichiátriai játék izgalma és szépsége onnan való, hogy látjuk és halljuk a harcot, amely nemcsak a betegek és a pszichiáter között zajlik, hanem

leik, akik valakivé válni nem tudván akárkikké lettek. A nem beteg betegek sokféle lelki zavarban szenvednek. Akad köztük kényszeres, depressziós, szorongó, nemi identitásában megrendült lány, aki fiúnak érzi magát, időnként dühöngő aspergeres. Miközben nézzük és hallgatjuk őket, megértjük és megszeretjük mindegyiket. Pár szavas önfeltárási valomásaikban megnyílik kegyetlen, traumatikus múltjuk, amelyből kőkeményen következik jelenük. A játék rövid, nagyszerűen eltalált jelenetekben idézi meg a szeretetre képtelen, de szeretetet hazudó apát és anyát, az átlagosság óreit, akiknek álszent szavában testesül meg a társadalmi elnyomás, amely ellen betegnek nyilvánított fiaik és lányaik láznak.

Freud pszichológiájának marxista továbbfejlesztői már a múlt század első harmadában felhívták a

figyelmet arra, hogy az átlagosság kényszere a család és az állam között kötött szent szövetség műve, amely nem tűri és lelki betegségként bélyegzi meg a családban felnövekvő gyermekek tekintély elleni lázadását, kritikai gondolkodását. A múlt század húszas éveiben működött Frankfurtban egy szabadegyetem, amelyet zsidó háttérű társadalomtudósok alapítottak abból a célból, hogy kritikailag elemezzék a német állam és a német család között a tekintélyelvűség jegyében létrejött szent szövetséget. A tekintélyelvű családokban felnövő férfiak és nők személyiségének szervezőlve nem meglepő módon a tekintélyelvűség lett. Az egyenirányított, konform, szexuális elfojtásokkal megnyomorított akárki a később hatalomra jutott nemzeti szocializmus termékeny táptalaja lett.

A kutatók nem folytathatták kutatásaikat Németországban, ahonnan származásuk miatt menekülniük kellett. A tekintélyelvű személyiség tünettanát megvilágító kutatásokra a múlt század negyvenes éveiben Kaliforniában került sor. Az interjú és kér-

Lukács Andrea, Zsenák Lilla

elmélet a mai Izrael társadalmában is igaz, ami azt mutatja, hogy minden állam, legyen az zsidó vagy keresztény, bármely családba képes magát befészkelni, s az ott felnövekvő gyermekek felnőtt életét megmérgezni. Teljesen hasonló helyzetet ír le egyébként Pap Károly Magyarországon több mint kilencven évvel ezelőtt írt regénye, az *Azarel*, amelyben a kis Azarel Gyuri ugyanúgy lázadt tekintélyelvű rabbi apja ellen, mint ahogyan Roy Chen darabjának fiataljai lázadnak szüleik ellen.

Az író gondolatilag jól kimunkált, helyenként költői szövege, a rendező nyugodt, de egyben nyugtalanító rendezése, a színészek szerepeikkel való abszolút hiteles azonosulása bevonja és nem ereszi nézőt, akiben az előadás közben tudatosul, hogy ő is ott lehetne a színpadon, őt is hasonló lelki zava-

Dőry Brigitta, Mesés Gáspár

dőíves vizsgálatok eredményei alapján Adorno és munkatásai ott alkották meg a tekintélyelvű személyiségben rejlő fasiszta potenciált mérő F-skálát, amely kisebb módosításokkal azóta is jó eszköz a tekintélyelvű család által megnyomorított felnőtteket kínzó lelki feszültségek levezetésére szolgáló ki-rekesztés, antiszemitizmus, homofóbia, sovinizmus kimutatására.

A kaliforniai vizsgálatok azt is kimutatták, hogy a tekintélyelvű család ellen lázadóknak szembe kell nézni a deviancia bélyegével, meg kell küzdeniük az „ideg- és elmebeteg” stigmájával. Cserébe viszont felszabadulnak az apai zsarnokság alól, elin-dulhatnak a maguk választotta úton.

Roy Chen színdarabja azt mutatja, hogy a múlt század húszas éveiben a német családokra kitalált

rok bántják, s amit lát, az tükör, amelyben, mint Hamlet mondja a maga darabjában, korának „tulajdon alakját és lenyomatát” látja.

A szerzetesi iskolákban régen a tanuló ifjúság épülésére iskoladrámákat játszottak, amelyeknek feladata az volt, hogy felkészítsék az életbe éppen kilépő fiatalokat az erény és bűn rájuk váró labirintusaiban való eligazodásra. Az iskoladrámák kora, s vele a jóba és a rosszba vetett hit bizonyossága elmúlt. A mai fiatalok a bizonytalanság korában élnek, amely a minden lételemet egysíkúvá tévő akárkivé válás hamis bizonyosságait kínálja számukra. Roy Chen posztmodern iskoladrámája arra szólítja fel a mai fiatalokat, hogy nézzenek szembe a bizonytalansággal, vállalják a kockázatot, hogy valakivé váljan